

KÜLTÜR VE EĞİTİM İLİŞKİLERİ

Dr. Mahmut Tezcan

Bu çalışmada eğitimin kültürel temellerine değineceğiz. Konuyu kuramsal olarak ve çeşitli ülkelerdeki deneysel bulguları gözden geçirmek biçiminde ele alacağız.

GİRİŞ

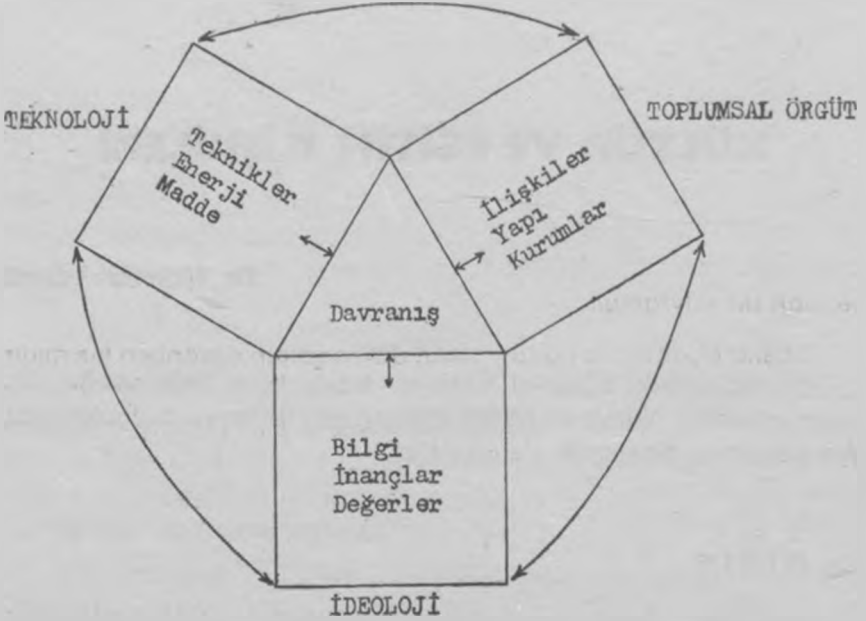
Kültür ve eğitim, birbiriyle yakından ilişkili iki alandır. Bu iki alan arasındaki ilişkilerin fazlalığı nedeniyle "Eğitim Antropolojisi" adında yeni bir çalışma alanı geliştirilmiştir. Kültürel antropolojinin konusunu tek kelime ile "Kültür" oluşturmaktadır. Eğitim antropolojisi ise kültürle eğitim ilişkilerini çeşitli kültürlerle göre ele alan bir daldır. Antropolojik kavram ve verilerin ilk ve orta öğretim yetiştirme kurumlarına uygulanmasıdır. Antropolojik kavram ve yöntemlerin eğitim süreci çözümlenmelerine uygulanması denebilir (Spindler 1963, s. 41) Başka bir deyimle, insanın yeryüzünde bugünkü durumuna değinki eğitici süreçleriyle ilgilenir. Özellikle insanın toplumsallaşma veya kültürleşme süreçlerinin genel özellikleri üzerinde durur. İnsanın eğitici süreçleri ve doğuşundan bugüne **kadarki yapısını karşılaştırmalı** olarak inceler (Prichard Buxton, 1973, s. 28-30).

Kültürle eğitim arasındaki doğrudan ilişkilere başlamadan önce sosyokültürel sistemde insan davranışını belirleyen çeşitli öğelere bir göz atalım.

I. Sosyo-kültürel sistemde davranışın toplumsal belirleyicileri

Antropolog J. Honigmann, herhangi bir toplumsal durumun üç kültürel öge tarafından etkilendiğini belirtir. Bunlar **ideoloji, tek-**

noloji ve toplumsal örgüttür (Honigmann, 1959). Bunların birbirlerine bağlı oldukları varsayılır. Bunlardan bir tanesinin değerini nasıl etkilediğini görmek için onu bağımsız değişken olarak ele alabiliriz.

A) İdeoloji

Evren ve onun içinde insanın yeri hakkında toplumsal bakımdan ölçümlendirilmiş inançlar, hastalık kaynakları ve diğer tehlike çeşitleri, kavramlar, ait olma ile ilgili tutumlar; kişi, obje, yer ve zamanla ilgili duygular, ne yapılması ve yapılmaması gerektiği ile ilgili değerler ideolojiyi oluşturan örneklerdir. İdeoloji yoluyla okullar sosyo-kültürel sisteme temel katkıda bulunurlar. Diğer kurumlarla birlikte kültürel mirasın aktarılmasına çalışırlar.

B) Teknoloji

Coğrafi çevreden alınanlar, toplananlar ve coğrafi çevreyi değiştirmeler anlaşılmaktadır.

Okullar burada da yardımcıdır. Madde dünyasını manipüle etmekle bireylere teknikler öğretilir. Örneğin ilkelerde toprak işleme, avcılık, balıkçılık, hayvancılık teknikleri öğretilir. Daha karmaşık toplumlarda mesleksi ve teknik beceriler, imalat, ticaret ve endüstriyel teknikler öğretilir.

C) Toplumsal Örgüt

Toplumsal yapıda yerleşmiş ilişkiler ağı içinde cereyan eden herşeyi içerir. Akraba grupları dernekler gibi gruplar buraya girer.

Bireyler ilişkilerini örgütler ve birbirlerini etkilerler. Ekonomik, ak-rabalık, dinsel, politik, eğitsel kurumlarla ilgili yatay dikey ilişkile-rin hepsi toplumsal örgütte yer alır. Organize bir kurum olarak eği-tim burada yer alır. Normların takviye edilmesi ile sınırlandırılmış olur (La Belle, 1974)

II. Kültür— Eğitim İlişkileri

“Kültür” kelimesinin sosyolojik anlamı, bir topluluğun tüm ya-şam biçiminin ifadesidir. Ralph Linton'a göre kültür, öğrenilmiş davranışlar ve bu davranışların sonuçlarından meydana gelen bir bileşimdir. Onu bir araya getiren öğeler, belli bir toplumun üyele-rince paylaşılır ve aktarılır. Yemek yeme, giyim, kullanılan dil, ev-lenme, sevişme, ölügömme, futbol oynama, kitap okuma v.s.yi içi-ne alan bir kavramdır.

Başka bir tanımla kültür, insan davranışının öğrenilen kısmıdır. Kültürün eğitsel kavramlarla ifadesi “Beşerî öğrenimin paylaşılmış ürünleridir” biçimindedir. (Sigleton, 1974, s. 27). Bu tanım, kültürel davranışı, doğuştan gelen içgüdüler yahut diğer kalıtımsal özellik-lerden ayırır. Biyolojik kalıtımın tersine kültür, toplumsal kalıtım olarak adlandırılabilir ve bir toplumsal grupta kuşaktan kuşağa ak-tarılır.

Eğitim ise, geniş anlamda kişiliğin gelişimi olarak ifade edilir. Okul, ev ve bunların dışında cereyan eden bir süreçtir. Başka bir deyimle eğitim, tüm topluluğun bir eylemidir. Yaşamayı öğrenme açısından bakılacak olursa eğitim, bir topluluğun aslında tüm yaşa-mıdır (Ottaway, 1968, s. 7).

Genel özellikler

1. Farklı toplumlar farklı kültürlere sahiptirler.

Dünyada kültürler birbirlerinden son derece farklıdırlar. Bu nedenle çeşitli kültürlerin özelliklerini gösteren karşılaştırmalı in-deksler geliştirilmiştir. Bu indeksler farklı davranış ve geleneklere göre incelenirler. Tüm toplumlarda ortaklaşa davranış kategorileri bulunmakta birlikte bu davranışların biçimleri bir toplumdan diğere-rine değişir. Bu, kültür kavramının temelidir (Ottaway, 1968, s. 24).

Bir örnek ele alalım. Bütün insanlar açırırlar. Bu yüzden ye-mek yemelidirler. Yoksa ölürler. Fakat bir insanın ne yediği coğ-rafya kadar kültüre de bağlıdır. Tercih olanağı olduğu zaman neyi seçtiği, onu ne biçimde sağladığı, nasıl pişirdiği, nasıl, ne zaman-lar ve nerede yediği kendi toplumsal grubunun alışkanlıklarına gö-re değişir. Kurbağalar, kuş yuvaları, kokmuş ayı balığı, hint irmişi,

sago tırtılları, mantarlar, kimileri için fevkalâde değerli yiyecek maddeleridirler. Fakat kimileri için değildirler. Müslümanlar domuz eti yemez, Hindûlar sığır eti yemez, Çinliler de süt sevmezler. Kluckhohn, Arizona'da konuklarına nefis etli sandeviç sunan ve konukların da bu sandeviçleri piliç yahut ton balığı sandıkları bir kadının öyküsünü anlatır. Konuklar sandeviçleri yedikten sonra kadın, sandeviçlerin taze olarak öldürülmüş çingiraklı yılan eti olduğunu söyler. Bunu işitince hepsi birden hastalanırlar. Hastalıkları kültürel bir tepki olup, çingiraklı yılanları nefis şey olarak kabul eden kimselerde görülmez. (Ottaway, 1968, s. 24).

2. Eğitim, bir toplumun tüm kültürüne dayanır.

Eğitim, kişiliğin gelişmesiyle ilgili olduğundan içinde bulunduğu toplumun kültüre bağlıdır. Topumsal psikoloji ve toplumsal antropolojide yapılan son incelemeler insan davranışının son derecede esneklik gösterdiğini ve yetişmiş olduğu kültürün bireyin kişiliği üzerine damgasını vurduğunu göstermiştir. İnsan davranışları içinde yaşanan kültürde geçerli değerlere göre belirlenir (Ottaway, 1968, s. 25). Bu konuda aşağıdaki örnekler açıklayıcıdır (Yılmaz, 1972, s. 107).

Margaret Maed, Yeni Gine'de Manus kabilesinde yaptığı araştırmada şu örneği vermektedir: "Kimi toplumlarda çocuk yürümeye başladığında anababaya büyük bir iş düşmektedir. Çünkü çocuk, etraftaki eşyalar için bir tehlike oluşturmaktadır. Örneğin çocuk, tabakları fırlatmakta yemeği dökmekte, kitapları yırtmakta ve evi altüst etmektedir. Fakat Manus kabilesinde durum bambaşkadır. Orada başkasının malı kutsal bir nitelik taşıdığından, çocuklara daha yürümesini öğrenmeden önce başkasına ait olan eşyalara dokunmamayı ve onlara saygı duyulmasını öğretmektedirler".

Erikson Amerikan yerlileri üzerinde yaptığı araştırmada şunları belirtiyor. "Sioux kabilesinde bebeğe doğar doğmaz ana sütü verilmez. Çünkü bu sütün zehirli olduğuna inanırlar. Anne sütü fazla gelmeğe başladığında, akraba ve dostlar toplanır ve düzenlenen eğlente bebeğe ilk kez süt verilir... Üç veya dört yıl süren çocuğu emzirme devresinde anababa cinselleşme ilişkide bulunamazlar. Zira meninin ana sütünü bozduğu ve böylece de çocuğun hastalanmasına yol açtığına inanmaktadırlar."

3. Çeşitli kültürlerin eğitsel yöntemlerini inceleyerek katkıda bulunma

Antropoloji, eğitime çeşitli kültürlerin (İlkel ve modern) eğitsel yöntemlerini incelemekle katkıda bulunur. Eğitimin kültürlerarası

inceleniŖi ile eğitilmi diğer kùltùrlerin deneyimlerinden yararlanır ve kendi okullarını objektif olarak görmek olanağını elde eder (Kneller, 1965, s. 15).

4. İnsanın tanınmasında eğitilmiye yardımcılık

Antropoloji, insanın tüm olarak ortaya konmasında eğitim kurumuna yardımcı olur (Shunk-Goldstein, 1964). İnsan ve dünyası okul programının temel noktası olmalıdır.

5. Kùltürlemenin dinamiklerini öğrenme

ToplumsallaŖma anlamındaki kùltürlemenin dirikliklerini (dinamiklerini) öğrenmek için antropolojiye gerek vardır (Kneller, 1965, s. 12)

6. Eğitim kùltürü aktarır

Antrolojik açıdan eğitim deyince kùltür aktarma anlaşılır. Antrolojolog Redfield'e göre eğitim, kùltürün aktarılma ve yenilenme sürecidir. Kùltürel aktarma formal veya informal yoldan olabilir. Informal yoldan daha çok gelenekler ve kùltürel kalıplar aktarılır. Formal açıdan okullar yoluyla kùltür aktarma çeŖitli biçimlerde görülebilir (Goslin, 1965, s. 65):

- a) Normları, değerleri ve bilgiyi içeren kùltür aktarma. Doğrudan öğretimle sağlanır.
- b) Gruplar oluŖturmakla çocuklara çeŖitli toplumsal beceriler elde etmeleri sađlanır.
- c) Öğrenciler için tamamlayıcı yetişkin rolleri sunan rehber, öğretmen gibi bireyleri sağlar.
- d) Olumlu ve olumsuz yaptırımları kullanarak çocuğa toplumsal bakımdan kabul edilen davranıŖların benimsenmesini güçlendirir.

7. Kùltürel ekolojî eğitimi etkiler

Eğitime kùltürel açıdan yaklaŖımlardan birisi de kùltürel ekolojidir. Fiziksel çevre olarak okulun maddî yapısı ve çevresi de eğitim sürecini etkilemektedir. Okul eylemlerinin yer aldığı fiziksel çevre (Okul binası, araç-gereçler, sınıfın biçimi ve yapısı, yönetim ve hizmet olanakları, bitki, iklimi gibi doğal etmenler) ve okulun fiziksel yapısı davranıŖları etkilemektedir. Örneğin öğretmen ve öğrencilerin açık hava mimarî biçimine nasıl uyarlandıkları öğrenim sürecini etkiler (Goezt-Hansen, 1974).

Okulun da ayrıca bir kültürel çevresi vardır. Öğrenci, öğretmen ve yöneticiler bu çevreyi oluşturan öğelerdir. Örneğin yöneticinin davranışı nasıl değiştirilebilir? Diğer öğelerin bu değişikliklere uyarlanması nasıl gerçekleşir? Çeşitli derecelerdeki sınıfların fazlalığı okul örgütünü nasıl etkiler? v.s. gibi örnekler okulun kültürel çevresi ile ilgilidir (Goetz, Hansen 1964).

Kültürel ekoloji görüşü okulun daha geniş dış sosyal sistemle ilişkisini de göz önünde bulundurması gerekir (Goetz-Hansen 1974). Örneğin okulun yersel topluluk gruplarından etkilenmesi, öğretmen birlikleri ve çeşitli baskı gruplarının okulu etkilemeleri gibi. Bunların okuldan talepleri, beklentileri olabilir. Okul personeli bu baskılara nasıl uyarlanır? vs.

8. Öğretmeni daha iyi anlama

Eğitim antropolojisi, çeşitli kültürlerdeki öğretmen davranışlarıyla da ilgilenerken onun ne yaptığını daha iyi anlamamıza yardımcı olur (Spindler, 1963, s. 43).

9. Okul dışı deneyimlerin önemi

Okul dışı deneyimler, çocuğun kültürel çevresini oluşturmaktadır. Eğitimciler, okul dışı deneyimlerin bireyin davranışının biçimlenmesindeki önemini geniş ölçüde tanımışlardır. Örneğin çocuğun ailede ilki çocukluk deneyimlerinden onun daha sonraki zihinsel ve duygusal davranışlarını kestirmekte yararlanılabilir. Okul başarısında sosyo-kültürel çevresinin önemi, akran grubunun çocuğun ilgi ve eylemlerindeki etkisi bugün kabul gören gerçeklerdir (La Belle 1974).

III. Eğitimle İlgilenen Antropologlar

Birçok antropologlar eğitimle ilgilenmişlerdir. Eğitimle ilgilenen antropologların en çok ilgilerini çeken konular aşağıda belirtilmiştir (Nash, 1974).

- a. Kişilik gelişimi
- b. Öğrenme kuramı
- c. Değerlerin aktarılması
- d. Kültürel mirasın aktarılması
- e. Öğrenciler anababalar, öğretmenler ve yöneticiler arasındaki iletişim
- f. Toplumsal yapı ve işlev
- g. Rol davranışı
- h. Kültür taassubu (Etnosentrizm)
- i. Evrensel ve göreceli değerler

İ. Kültür kalıpları

j. Biçimselcilik

k. Irk

1. Kültür-kişilik

m. İletişim.

Özellikle eğitim ile antropologlardan birçoğuna değinmek isitiyoruz. (Nash, 1974).

1. Franz Boas- Eğitimde uygulamalı araştırma olarak A.B.D. okullarında eğitsel çevre ile normatif görüşler arasındaki ilişkiyi saptamıştır.

Boas, beşerî organizmanın tamamen kalımsal nedenlere dayanmadığını savunur. Irk ve fiziksel gelişme üzerinde durdu. Ona göre çevresel nedenler kişiliğin biçimlenmesinde temeldir. Çocuğa çevresinden nasıl korunacağı öğretilmelidir.

Boas, ayrıca, akademik özgürlük ve üniversitelerin fakülteleri denetimi konularıyla ilgilenmiştir.

2. Ruth Benedict- İlkellerdeki araştırmalarıyla, eğitimin çocuğun kültürünün işbirliği düzenlemelerine uyması gerektiğine inandı.

Ona göre karakter yapısının çeşidi ile çocuk yetiştirme arasında uygunluk olmalıdır.

Eğitim, çocuğu hareketliliğe bağımsızlığa ve kendini anlamağa (yetişkin yıllarında) hazırlamalıdır.

Eğitmciler, insan davranışlarını çeşitli incelemelerle daha iyi anlayabilirler. Örneğin bireye çocukluğunda aşılana kalıplaşmış baskılar ve beklentilerin incelenmesi ile. Bunlar bireyin yetişkinliğinde de devam eder.

Çocukluktan yetişkinliğe geçerken **ahenk bütünleşme** ve **sürekliliğe** nasıl ulaşılacağını anlamak için ilkel- ve ilkel olmayan başka kültürlerin eğitsel tekniklerinin sürekli olarak incelenmesi gerektiğini belirtir.

R. Benedict, kültür aktarma sürecini hızlı toplumsal ve kültürel değişme karmaşık bir duruma geldiğini ve o' kültürdeki bireylerde psikolojik bunalımlara yol açtığını belirtir.

3. Margaret Maed- Yetişkin eğitim ile ilgili çalışmasında kültürlenmenin (enculturation) yaşam boyu bir süreç olduğuna inanır ve bununla sürekliliğinin her noktasında yaratıcılığın olanaklı olduğunu belirtir.

Ona göre eğitim, yetişkinler dirik (dinamik) bir kültürdeki iş yaşamına özgür ve yaratıcı olarak katılmasını sağlamalıdır. Böylece

onlar yerleşmiş kurumları değişikliğe sürükleyecek bir yaşam üslubu geliştirmelidirler.

Üç tür kültürleme üzerinde durur.

a. **Postfigurative-** Çocukların esas olarak atalarından öğrendikleri durumdur.

b. **Cofigurative-** Çocuklar ve yetişkinlerin kendi akranlarından öğrendikleri durumdur.

c. **Prefigürative-** Yetişkinlerin çocuklarından öğrendikleri durumdur. Karmaşık sanayi ötesi toplumlarında bu durum söz konusudur. Gençler gelecekteki yaşamın simgesidirler. Böylece gençler, bilinmeyen geleceğe yaşlıları yöneltmek gücündedirler.

4. **Malville J. Harskovits-** Kültürlemenin öğrenim deneyiminin her alanını içerdiğini belirtir. Formal ve informal, bilinçli ve bilinçsiz bir süreçtir. Bu, bireyin ilk yıllarındaki kültürlenmesi, kültürel istikrarın sağlanmasında temel mekanizmadır.

Ayrıca Amerikan kültüründe müfredat programlarının, öğretmenlerin, azınlık grupların üyelerine karşı tutumlarında ve yaygın biçimde fakat yanlış olarak diğer kültürlerin Amerikan kültüründen aşağı olduğu varsayımında zımnî olarak etnosentrik görüşlerin ege-men olduğu belirtilir.

5. **Robert Redfield-** Karmaşık toplumlarda eğitimi anlayabilmek için ilkel veya folk toplumlarının eğitime bakmalıdır der.

Her tür toplumda eğitimin evrensel öğeleri olduğuna dikkat çeker. Bunlar, eğitimin **araştırmacılığı, sözselliği ve yaratıcılığıdır.**

6. **Ashley Montagu-** İnsanların işbirlikçi ve birbirlerini sevmeleri gibi özellikleri üzerinde durur. Bunlar insanların doğal eğilimidir. Eğitimciler insanlar arası işbirliğini sağlamalıdır. Eğitim, beşerî ilişkileri sevme gerekliliğine dayanmalıdır. Sınıfta, birbirine bağlı insan ilişkilerinin değeri öğretilmelidir.

Montagu'ya göre insan ilişkileri bakımından eğitimin başlıca iki amacı olmalıdır.

a. Toplumsal yaşamda ırkçılığın ortadan kaldırılması

b. Öğrencilere kapitalizmdeki rekabet, saldırganlık ve çatışma gibi değerlerin olumsuzluğunu belirtmek

Daha iyi beşerî ilişkilere yönelik eğitim, insanlara teknolojilerini beşerileştirmek bölücü toplumlarını yeniden kurmak ve barışçı bir dünya düzenine ulaşmayı sağlamalıdır.

7. **Clyde Kluckhohn-** Davranışların altında yatan değer varsayımları üzerinde durmuştur. Evrensel beşerî değerlerin sınıfta ele alınmasında eğitimcilere yardımcı olunması girişiminde bulunmuştur.

Eğitimciler, yaşamın evrensel beşerî teknikleri üzerinde yoğunlaşmalıdır. Değerler, ailede ve kilisede olduğu kadar okullarda da eleştirisel olarak incelenmelidir.

Dünya kültürüne uygun canlı, bütünleşmiş ilkeleri eğitimciler araştırmalıdır. Eğitimciler beşerî çatışmanın niteliği ve nedenlerini araştırmaya yardım etmeli ve azaltılmasına çalışmalıdır.

Kluckhohn'un eğitim kuramına katkısı, sınıfta incelenmeğe değer evrensel değerler olabileceğini tanımış olmasıdır.

8. **George Spindler-** Okulun etrafındaki kültürel çevrede eğitimsel sürecin nasıl değer çatışmalarının yansıtıcısı olduğunu göstermiştir. Biçimselcilik (Configurative) ve işlevselcilik kuramlarına dayanır. Yâni okulun parçalarının işlevsel olarak nasıl birbirine bağlı olduğunu, öğretmen ve öğrencileriyle sınıf dışı yaşam deneyimleri tarafında derin bir biçimde etkilenen kendi kendini takviye eden bir sistem olduğunu göstermiştir.

Kültür aktarıcısı olarak öğretmenin rolünü açıklığa kavuşturmuştur.

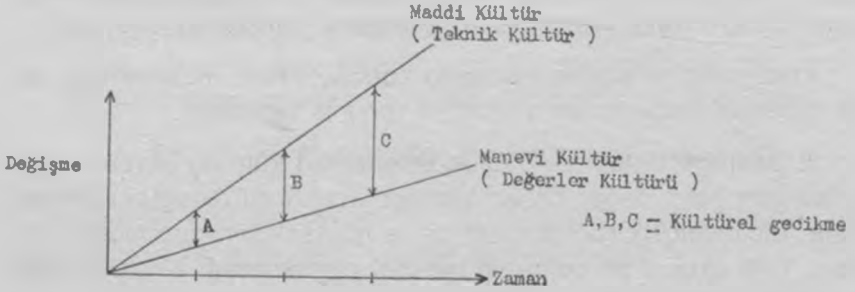
Değerler konusu ile Spindler de ilgilenmiştir. Özellikle Amerikan toplumunda temel değerlerde köklü değişimler meydana geldiğini belirtir. A.B.D.de **geleneksel değerler** ile **yeni ortaya çıkan değerler** ayrımını yaparak genç yetişkinlerde yeni değerlerin daha çok benimsendiğini söyler (Buxton-Prichard, 1973, s. 56-60). Geleneksel değerler, bireycilik, orjinallik, gelecek zamana yönelim, yaratıcılık, başarıdır. Spindler, araştırmaları sonucu yeni doğan değerleri de toplumsallık, dışa dönüklük görelî ahlâkîlik, başkalarıyla ilgilenme, gruba uygunluk ve hazcılık ve şimdiki zamana yönelme olarak belirtmektedir. Eğitim açısından önemli olan, bu değerleri genç öğretmenlerin, öğrencilerin ve öğrenci birliklerinin bazı ana-babaların benimsemeye başlamasıdır.

Bu iki grup farklı değerlerin eğitimde müfredat programlarına yansımaları eğitimde sorunlar doğurmaktadır. Müfredat programlarında hangi değerlerin yer alması gerektiği bu iki farklı değeri savunanlara göre değişmektedir.

IV Kültürel Geçikme ve Eğitim

Maj. Ogburn'a göre her toplumda iki kültür vardır. Birincisi maddî kültürdür (teknikler ve araçlar). Buna "teknik kültür"de diyebi-

liriz. Diğer ise manevî kültürdür. Buna "değerler kültürü" (de diyebiliriz. Bu iki kültür genellikle bir arada ahenkli ve dengeli olarak bulunur. Fakat hızla sanayileşmiş batı toplumlarında veya sanayileşme aşamasına olan geçiş durumundaki toplumlarda maddî kültür bu öğelerin hız ve oranında değişmemektedir. Böylece ikisi arasında bir boşluk doğar ki buna Ogburn, "Kültürel gecikme" veya "Kültürel boşluk" der (Hodgkinson, 1962, s. 110 v.s.).

Kurama bir örnek verelim, A.B.D.nin son derece karmaşık cihazlar takımını geliştirecek ve icad ederek aya ayak basmaları olayını maddî kültürdeki hızlı değişimlere örnek olarak verebiliriz. Halbuki aynı ülkeden hapisane sistemi bu kadar değişmemiştir. 14 ve 15. yüzyıldaki sistemde çok az değişme olmuştur. O da sadece hükümlülerin yaşam sisteminde olmuştur (Buxton-Prichard, 1973, s. 61).

Kuram eğitim alanında birçok sorunlar yaratmaktadır. Örneğin kimi mesleklerden zenciler ve diğer azınlık grupları Amerikan toplumundan yararlanamamaktadır. Hemşerilik artık uzun bir öğrenimi gerektirmektedir. Böylece bu alana giriş ölçütleri giderek yükseltilmektedir. Halbuki onların da bu mesleklerde yetişmesi bir gereksinimdir.

Yine A.B.D.de birçok aile okul programlarına seks eğitimi konmasını istemez. İlk tarımsal dönemlerde örgün eğitimde böyle bir derse gereksinim yoktur. Çünkü çocuk çiftlikte, bu konularda birçok deneyim ve bilgiye sahipti. Aile bu konuda sorumluluk sahibi idi. Halbuki bugün aile sistemi sanayileşme ile çok değişmiş, çiftlik tarzı aile kent ailesine dönüşmüştür. Dolayısıyla gencin eskiden olduğu gibi bu konularda deneyim ve bilgisi yoktur. Örgün eğitimde müfredat programlarında yer alması bir gereksinim durumuna gelmiştir (Duxton-Prichard, 1973, s. 61).

Yine A.B.D.de evli öğrencilerin akademik ve atletik katılım bakımından özgürlükleri sınırlandırılmıştır. Böyle siyasalar ilk Püritan felsefesine (Din ve ahlâk konusunda aşırı tutuculuk) dayanmaktadır. Bu durum kamu oyunca kabul edilmemektedir. İşte bu durumlara eğitim sosyologları “**Kültürel Atavizm**” (eskiye bağlılık diyorlar (Buxton-Prichard, 1973, s. 62).

Bir başka örnek de, A.B.D. de hâla okul takviminin eski tarımsal düzene göre düzenlemesidir. Ozaman öğrencinin tarımda işgücünden yararlandığı için yaz ayları tatil oluyordu. Halbuki bu durum olmadığı halde yine tatil yaz aylarında yapılmaktadır. Tarım makineleşmiş ve niteliksiz çocuk işgücüne gereksinim kalmamıştır. (Buxton-Prichard, 1973, s. 62).

V. Toplumsal Denetim ve Eğitim

Geniş anlamda eğitim, toplumsal denetimin bir aracını oluşturmaktadır. Yeni kuşaklar, toplumsal normları ve onlara uyulmama durumundaki cezaları eğitim yoluyla öğrenirler. (Bottomore, 1962, s. 255).

Ödüllendirme ve cezalandırma biçimindeki yaptırımlar bir kültürde toplumsal denetimin kurulmasına yardımcı olurlar. Toplumla doğru tipteki tutum ve davranışlar için kültür, belirli normlar kurmuştur. Yaptırımlar, grup üyelerini normlara uydurmaya çalışırlar. Normlara uyulmama durumunda psikolojik veya fizikolojik veya fizyolojik cezalandırma söz konusudur (Buxton-Prichard, 1973). Ödüller gibi olumlu yaptırımlar ise kültürdeki normlara uymayı, onları kabul etmeyi teşvik eder. Birincil gruplar olarak bilinen ailede, komşulukta yaptırımlar geniş ölçüde informaldır. Özgürlüklerin sınırlandırılması, dövme, birşey satın alma, kötü durumda cennete gidilmeyeceğini söylemek gibi şeyler informal örneklerdir. Halbuki geniş toplumlarda ikincil gruplar olarak bilinen kilise, okul ve devlet bürolarının yaptırımları nitelik bakımından formaldır. Örneğin üniversiteler olumlu yaptırımları temsil için burs verirler, öğrenci velisine şikâyet niteliğinde mektup gönderirler, kimi öğrencileri şeref listesine geçirirler, onur kuruluna üye seçerler. Diğer yandan okullar, olumsuz yaptırımlar olarak göz hapsi, fiziksel cezalar, soyutlama, gibi ihraç gibi disiplin cezaları verirler.

Yaptırımların temel amacı, kültürel gruplaşmada uygunluk, dayanışma ve sürekliliği sağlamaktır. Okullar resmî olarak bu yaptırımları içeren ayrı birer yönetmelik ve disiplin kurulları oluşturmuşlardır. Hızla değişen toplumlarda yazılı biçimdeki bu formal yaptırımlarla öğrencilerin informal yaptırımları çatışma durumuna

düşebilirler. Bu durumda, öğretmen ve yöneticilerce bütün öğrencilerin kabul edeceği kurallar ve düzenlemeler formüle etmek güçleşmektedir (Buxton-Prichard, s. 63, 1973).

Örgün eğitimin olduğu ve içinde öğretmenlerin önemli bir meslek grubu durumuna geldiği modern toplumlarda diğer denetim çeşitleriyle rekabet ve bazan çatışma durumunda olan eğitim kendisi, aynı zamanda bilimsel bilginin kaynağı olarak esaslı bir toplumsal denetim tipidir (Bottomore, 1962, s. 255).

VI. Gelenek, görenek de Eğitim toplumsal denetim biçimidirler ve toplumsal normlar takımını oluştururlar. Eğitim yoluyla öğrenilirler. Gelenekler, insanların toplum yaşamında kendilerini mutlaka itaate zorunlu duydukları davranış modelleridir. Görenek ise gelenekler kadar önemli değildir. Bunlara uyulmama durumunda gelenekler kadar sert ceza verilmez. Bunların hepsi de yazılı değildirler, informal biçimdedirler. Bir öğretmenin öğrencisiyle buluşması (Dating) sert tepki ile karşılanır. Genellikle yasaklanmıştır. Bir okul müdürünün kravat ve ceket giymesi istenir. Giymediği takdirde tepkisi pek sert değildir. Sadece ayıplanır. Eğitimciler ikisi arasındaki ayırımı yapabilmelidirler. (Buxton-Prichard, 1973, s. 64-65)

VII. Kültürce Yoksun Çocuklar ve Eğitim

Çeşitli toplumlarda egemen kültürün dışında kalan azınlık grupları vardır. Bunlara etkin gruplar da denebilir. Bunlar egemen kültürden çeşitli biçimlerde farklılaşmış gruplardır. Bu farklılaşmalar genellikle şu noktalar etrafında toplanabilir. (Kneller, 1971, s. 55)

- a) Din
- b) Dil
- c) Kırsal alanda, soyutlanmış olarak yaşarlar.
- d) Gelir düzeyleri düşük alt sosyo-ekonomik gruplardır.
- e) Etnik kökenleri farklıdır. (İrksal)
- f) Fiziksel ruhsal ve zihinsel bakımdan sağlıklı değildirler.
- g) Kız olanların eğitimi geleneksel olarak sınırlandırılmıştır.

Bunlar genellikle egemen kültürün dışında kalmışlardır. Egemen kültürün değerlerince denetlenen eğitim sisteminden kendilerini engelli olarak bulurlar. Genellikle gecekondü veya sefalet mahallerinden gelen, düzensiz aile yapısına sahip bu ailelerin çocukları egemen kültür çocuklarından daha saldırgan ve yola gelmez niteliklere sahiptirler. Örneğin Amerikan toplumunda okul, çocuklardan kibar olmayı, toplantılara katılmayı, başkalarının mülküne saygılı olmayı, bekler, çalışkanlığı, etkinliği ve ihtirası teşvik eder.

Bütün bu değerlere orta sınıfa mensup çocuklar alışkindir. Fakat azınlık grup çocukları bu değerlere yabancıdır (Kneller, 1971, s. 57). Çünkü değerleri onların değildir. Bu yüzden bu çocuklar orta sınıf çocuklarıyla eşit durumda değildirler. Hatta onlardan daha az yeteneklidirler. Bir kısmı öğrenimini sürdürmeye entellektüel bakımdan yetenekli olsalar dahi öğrenimlerini yarıda bırakıp ayrılırlar.

Bu durumdaki çocuklar için hazırlanması gerekli programların aşağıdaki gibi biçimlendirilmesi önerilmektedir (Kneller, 1971, s. 58-59).

a) Onların kendilerine özgü özel değerlerine dokunmadan kültürel farklılıkları gidermek

b) Bu çocukları orta sınıfın başarı ölçülerine yükseltmek

Bu amaçları öğretmen yerine getirecektir. Bu nedenle öğretmen,

a) Okula gelen bu durumdaki çocukların tutumlarını anlamalıdır.

b) Bu çocukların içinde büyüdükleri alt kültürleri iyice incelemeli, öğrenmelidir.

c) Öğretmenler, öğrenci özellikleri konusundaki egemen tiyolojileri eleştirisel olarak yeniden gözden geçirilmeli, alt kültüre mensup öğrenci davranışının alt kültürel belirleyicilerini bilmelidir. Bu çocuklar kendilerini sözsöz oluştuktan çok fiziksel ve duygusal olarak ifade ederler.

d) Öğretmenler iki dil öğrenmeye teşvik edilmelidir. Bu ikinci dil, çocuğun bildiği dil olmalıdır.

e) Öğretmen kendi davranışı üzerinde kültürünün etkisini incelemeli, kendi değerlerini ve onların kökenlerini araştırmalıdır.

Eğitim kültürel temellerinin bilimsel incelemeye konu oluşu çok yeni bir yaklaşımdır. Ülkemizde de eğitim kültürel temellerinin uygulamalı araştırmalarla geliştirilmesi bir gereksinim olmuştur. Çünkü ülkemizde eğitimin çeşitli boyutlarıyla ele alındığı bir ortamda kültürel boyutlarına hiç değinilmemiş olması bir eksikliklerdir.

KAYNAKLAR

- Goetz, J. Preissle and Hansen J. Friedman: The Cultural Analysis of Schooling Council on Antropology Education Quarteriy, Nov. 1974, Vol. V, No. 4
Goslin, A. David- The School In Contemporary Society, U.S.A. 1965.
Hodgkinson, L. Harold: Education In Social And Cultural Perspectives, U.S.A. 1962.

- Honigman, J. Jhon- *The World of Man* U.S.A., 1959.
- Kneller, F. George: *Educational Anthropology-An Introduction* U.S.A. 1965.
- Kneller, F. George: "The Impact or Culture" in *Foundations of Education*, U.S.A. 1971.
- Kneller, F George: *Foundations of Education*, Third Ed. U.S.A. 1971.
- La Belle, J, Thomas-*Alternative Educational Straties: The Integration of Learning Systems In The Community*. U.S.A. 1974, Sec. Revision, Çoğaltma
- Nash, J. Robert- "The Convergence of Anthropology and Education" in Spindler, George: *Education and Cultural Process.*, U.S.A. 1974
- Ottaway, AKC- *Education and Society*, London, 1968.
- Prichard, W. Keith-Buxton, L. Thomas: *And Theories in Sociology of Education*, U.S.A. 1973.
- Shunk, William- Goldstein, Bernice: *Anthropology an Education. Review of Educational Research*, 34 (1); 71-84.
- Spindler, D. George- *Education and Cultural Process. Toward An Anthropology of Education*, U.S.A. 1974
- Spindler, D. George- *Education And Culture: Anthropological Approaches* U.S.A. 1963.
- Singleton, John: "Implications of Education as Cultural Transmission" In *Education and Cultural Process*, U.S.A. 1974.
- Tezcan, Mahmut: *Eğitim Soslojisine Giriş*, Ankara, 1976.
- Yılmaz, Tahsin- *Eğitim Bilimine Giriş*, I, İstanbul, 1972.